

УДК 342.25.046(436:477.83/.86)"1772/1918"

СТАНОВЛЕННЯ У ГАЛИЧИНІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ І САМОВРЯДУВАННЯ У 1772–1918 РОКАХ

Х. Моряк-Протопопова

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: khrystyna.moryak-protopopova@lnu.edu.ua*

Подано огляд розвитку органів місцевої влади та самоврядування на території коронного краю Галичини і Лодомерії у складі Австрії та Австро-Угорщини в 1772–1918 років. Особливу увагу приділено дослідженню нормативно-правових актів, що регламентували діяльність місцевих органів влади і самоврядування. Проаналізовано напрями розвитку і реформування інститутів місцевої влади, виявлено недоліки і проблеми у формуванні персонального складу зазначених органів влади та їхньої діяльності. Зроблено висновок про те, що попри очевидні проблеми у формуванні австрійської бюрократичної системи при переході від абсолютної монархії до монархії конституційного типу, вдалося створити достатньо дієву модель місцевого самоврядування, яка ґрунтувалася на принципах виборності та поєднання інтересів держави і місцевої громади, частково вдалося реалізувати принципи колегіальності, однак зовсім недосяжним виявилось організувати діяльність на засадах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності.

Ключові слова: Австрія, сейм, губернаторство, повіт, ґміна.

Дослідження політичних та соціально-економічних процесів в Україні у ХХІ столітті дає підстави прогнозувати подальші спроби проведення реформи органів місцевої влади. У зв'язку з цим законодавцеві просто необхідно сформулювати чітку концепцію організації і діяльності органів місцевого рівня та стратегію втілення реформ у життя. Допомогти у втіленні цієї ідеї може історичний досвід побудови органів влади та місцевого самоврядування у Галичині наприкінці ХVІІІ – на початку ХХ століть. Вивчаючи цей період, можемо не тільки з'ясувати, як відбувався еволюційний розвиток від середньовічних форм організації місцевого управління до моделі, яка набула поширення в Європі у ХХ столітті, та дослідити еволюцію дуалізму системи влади на місцях: губернаторства (намісництва) і повіті, що виконували функції місцевих органів влади, та повіті і міські (сільські) ґміни, які були органами місцевого самоврядування, що були наділеними як власними, так і делегованими повноваженнями.

Історія становлення у Галичині органів місцевої влади і самоврядування у 1772–1918 роках не була предметом спеціального історико-правового дослідження. Здебільшого історичні та історико-правові дослідження, у яких про неї згадують, підготовано ще в час існування Австрійської та Австро-Угорської монархії та у міжвоєнний період, передусім це стосується праць О. Бальцера, Л. Фінкеля, С. Глебінського, Т. Пілата та інших. Окремі питання, пов'язані з предметом дослідження, вивчали українські представники суспільних наук (теоретики й історики права, історики, політологи, соціологи): О. Аркуша, І. Бойко, У. Єдлінська, Л. Зашкільняк, М. Кобилецький, В. Кульчицький, І. Настасяк та інші.

Тому метою, цього дослідження є характеристика компетенцій органів місцевої влади Галичини у складі Австрії й Австро-Угорщини та характеристика законодавчого регулювання процесу їхнього утворення, діяльності та взаємодії.

Нове співвідношення сил, яке склалося у Європі в останній третині XVIII століття, дало змогу Австрії розширити свої східні володіння. Унаслідок першого поділу Польщі (1772 року), здійсненого Австрією, Пруссією та Росією, до складу імперії Габсбургів були долучені етнічні українські землі¹. Сьогодні це землі Львівщини, Івано-Франківщини та частково Тернопільщини. Крім того, Австрія захопила частину земель Малопольщі та невеликих сілезьких князівств – Освенціма і Затора, приєднаних до Польщі ще у XV столітті [5, с. 257]. Зазначені території Відень об'єднав у коронний край Королівство Галичини і Лодомерії (далі – Галичина).

Швидко австрійський уряд розпочав процес ліквідації старих органів місцевої влади та створення нової більш ефективної моделі управління новими землями, бо очевидним був факт, що неможливо залишити незмінним функціонування станових органів влади та місцевого самоврядування Речі Посполитої. Порядок утворення і їхні компетенції були визначені ще Віденським привілеєм 1565 року та Статутом 1566 року [4, с. 72] і на час приєднання до Австрійської імперії діяльність цих інституцій була вкрай неефективною.

Спочатку для ведення справ у Галичині 1774 року створили Галицьку надвірну канцелярію, яку, вже 1776 року ліквідували, а її повноваження перейшли до об'єднаної Надвірної канцелярії чесько-австрійської (створеної 1761 року – *Х. М.-II.*), яку очолював великий чеський і перший австрійський канцлер [22, с. 337]. Замість неї 1782 року утворили об'єднану Надвірну палату, до повноважень якої додали й управління фінансами (якими попередньо відала Надвірна фінансова палата). Потім Відень знову повернувся до думки створити окремий керуючий орган для Галичини, і 1797 року було відновлено Галицьку надвірну канцелярію. Повернули об'єднану Надвірну канцелярію 1802 року, а справи фінансів, як і раніше, передали Надвірній палаті [35, с. 162]. Такий стан зберігався до 1848 року [19, с. 1–64].

Спочатку управління на місцях здійснювали чиновники, яких призначав уряд і місцеві сейми, які, по суті, не були представницькими органами, оскільки складалися з місцевої знаті і виконували рішення Відня².

Згодом (13 квітня 1817 року) відповідно до постанов Віденського конгресу було відновлено діяльність Галицького станового сейму. Представницьким органом Становий сейм можна називати тільки умовно, адже до його складу входила місцева світська та духовна знать, і тільки одне місто Львів мало право представництва у ньому (два представники якого володіли лише одним голосом [32, с. 415]). Сейм не мав права видавати законів, а його вплив на законодавство відбувався у формі «уклінних прохань» до трону [42, с. 17].

Навіть з такою обмеженою компетенцією місцеві сейми не задовольняли керівництво країни, яке прагнуло щораз більшої централізації влади. Відтак їхня роль поступово нівелюється. Галицький становий сейм проіснував лише до 1848 року [13, с. 717].

До 1849 року окремими великими провінціями, до яких належала і Галичина, керували губернські правління (губернаторства), деякими меншими землями – земські старости чи крайові уряди. З плином часу за ними всіма закріпилася назва губернських правлінь, і тільки у вищій та нижчій Австрії збережено назву «крайові уряди» [22, с. 342]. Саме ці органи влади здійснювали реальне управління справами на місцях.

Губернаторства існували в Австрійській монархії упродовж 1748–1849 років [17, с. XIX]. У час приєднання Галичини (1772 року) вони були вже апробованими

¹ Детальніше про захоплення Галичини Польським королівством див.: [2, с. 99–140].

² Детальніше про систему державного управління Австрією до 1849 року див.: [19, с. 1–64].

на практиці органами зі стійкою організаційною структурою. Першого галицького губернатора графа Антона фон Пергена призначили на посаду декретом від 11 вересня 1772 року, а 13 травня 1773 року було створено Галицьке губернаторство [1, с. 226].

За аналогією з іншими австрійськими краями, Галицьке губернаторство мало виконувати доручення Надвірної канцелярії, наглядати за релігією, звичаями, добробутом і безпекою підданих, уводити в дію закони та інші правові норми. У випадках, непередбачених законом, губернаторство не могло приймати самостійних рішень, натомість мусило звертатися зі запропонованим обґрунтуванням до Надвірної канцелярії, яка представляла його цісареві [15, с. 137].

Систематичний збірник приписів, що нормували урядування Галицького губернаторства, містився у рескрипті¹ того ж губернаторства від 22 грудня 1803 року. Губernаторство складалося з губернатора, віце-президента, кількох радників двору, кільканадцяти губернських радників, нижчого канцелярського персоналу. Воно містило департаменти, склад і функції яких періодично змінювалися [15, с. 137]. Спочатку (1773 року) їх було шість [3, с. 10], а напередодні 1948 року департаментів було вже 15, серед них – публічно-політичний, військово-політичний, дисциплінарний, санітарний, комерційний та інші [8, с. 22]. У департаментах виконували підготовчу роботу. Рішення приймало губернське правління, яке діяло на засадах колегіальності². Правління складалося з губернатора, віце-президента, радників двору та керівника губернського бюро (воно охоплювало окремі дирекції губернаторства – протоколювання, реєстрації актів, обслуговування; штат перекладачів – двох з польської, одного з румунської, одного з української тощо) [6, с. 324]. Право призначення й відкликання губернатора належало австрійському імператорові.

Галицьке губернiальне правління з 1786 року [11, с. 235] керувало і Буковиною. Проте вже 1790 року їй було відділено від Галичини і перетворено на окремий край, однак і надалі нею керувало Галицьке губернаторство. Така ситуація зберігалася до 1849 року, коли Буковину було остаточно відділено від Галичини і перетворено на коронний край з адміністративним центром у Чернівцях³.

До Галичини 1846 року приєднали місто Краків з прилеглими землями (так званий «західний округ»). Для управління ним було створено спеціальну губернiальну комісію, підпорядковану губернаторству у Львові [20, с. 125]. Її влада поширювалася на саме місто Краків і на шість прилеглих районів (Ряшівський, Тарнавський та інші) [39, с. 37]. Комісію було ліквідовано у 1860–1862 роках, потім відновлено, і діяла вона до 1867 року [3, с. 12–13]. З 1867 року і надалі не створювали окремих органів управління західним округом.

З моменту приєднання Галичини до Австрії їй було поділено на шість циркулів (Краківський, Сандомирський, Любельський, Белзький, Червоно-руський та Подільський) [28, с. 10] та 59 округів. Такий поділ не притаманний іншим краям імперії, де аналогічні адміністративні утворення були значно більшими [38, с. 437]. На чолі циркулів стояв староста, а на чолі округу – окружний директор; кожен із

¹ Рескрипт – це доведений до загального відома лист імператора (чи керівника) на ім'я певного посадовця (посадовців) з покладанням на нього певних доручень, оголошенням про нагороду.

² Хоча вже наприкінці свого існування, на думку дослідниці історії держави і права України І. Настасяк [16, с. 115], ця колегіальність була лише фікцією.

³ Крайове управління для Буковини створено тільки 1861 року, а до того часу ці землі перебували під керівництвом Галицького намісництва.

них мав відповідну кількість урядовців. Це була одноособова влада: приймав рішення тільки староста або директор. Такий спосіб діяльності нижчих органів управління зберігся аж до 1918 року. Невдовзі кількість округів було визнано занадто великою, і 1777 року унаслідок проведеної реформи їх ліквідували та створили 19 дистриктів.

Нову адміністративну реформу провели 1782 року: усунули поділ на циркули і дистрикти та запровадили власне поділ Галичини лише на 18 циркулів, які підпорядковувалися безпосередньо губернаторству. По суті, дистрикти перейменували в циркули, за винятком Коломийського і Тисменицького, які об'єднали в єдиний Станіславівський циркул. Великим недоліком цієї реформи було те, що циркули були занадто великими – більшими, ніж аналогічні адміністративно-територіальні одиниці в інших австрійських краях, а кількість урядовців під час цієї реформи було зменшено. Циркулярний уряд складався з його керівника – старости [38, с. 203], трьох циркулярних комісарів, секретаря і канцелярії [35, с. 163].

Староста був одноосібним керівником підвладної території і ніс відповідальність за все, що на ній відбувалося [15, с. 138] та єдиний приймав рішення у всіх справах. Часто він не міг упоратися з покладеними на нього обов'язками, зокрема, з обов'язковим об'їздом двічі на рік циркулу. Це забирало у старости надто багато часу, унаслідок цього склалася ситуація, коли на практиці підлеглі йому урядовці самі вирішували деякі справи, всупереч засаді одноособової влади старости [35, с. 163].

Компетенція описаних циркулярних урядів щораз збільшувалась і залежала від потреб часу. Імператорський патент, що вийшов 1782 року, лаконічно визначав компетенцію циркулярного уряду – йому були підвладні усі справи, крім судових.

У внутрішніх інструкціях, які публічно не оголошували, адміністративні справи циркулу можна поділити на п'ять груп:

1) справи, що стосувалися народжуваності, статистики і переміщення населення;

2) справи військові, до яких належали: набір рекрутів, призов і нагляд за військовослужбовцями у відпустці, розквартирування війська, постачання його провіантом під час переміщення і т. п.;

3) справи політичні (публікування законів й указів влади, внутрішня поліція, будівництво, санітарія, пожежна безпека, мисливство та рибальство тощо), нагляд за духовенством і всіма релігійними справами усіх віровизнань і справи села, які потребували найбільше часу і сил;

4) комерційні справи, підтримка та нагляд за землеробством, торгівлею та ремеслами;

5) фінансові справи у дуже широкому розумінні, за винятком збору податків (це виконували спеціальні фінансові установи).

За новою адміністративною реформою 1846 року в Галичині запровадили поділ на повіти (староства), їхня кількість на початку ХХ століття зросла до восьми десятків (серед них були два міські повіти Львова і Кракова [23, с. 396]), а станом на 1910 рік у Галичині було створено 81 повіт [9, с. 65–66]. Повіти очолювали старости. Міські повіти очолювали президенти міста (бурмістри), які керували міськими магістратами¹, однак, по суті, їхня компетенція мало відрізнялася від компетенції старост і староств у звичайних повітах [33, с. 151]. Єдиною суттєвою відмінністю було те, що президенти міст не керували поліцією, у Львові і Кракові

¹ Детальніше про розвиток міського самоврядування в Україні див.: [7].

створили окремі дирекції поліції, які підпорядковувалися безпосередньо намісництву у Львові [46, с. 238].

Проте навіть цей поділ не змінив тієї ситуації, що в Галичині повіт охоплював територію у близько 100 тис. га з населенням у середньому 100 тис. осіб, водночас в інших коронних краях територія повітів була близько 50–70 тис. га з населенням 65–70 тис. осіб [29, с. 8]. Така ситуація негативно впливала на якість ведення справ у повітах та швидкість вирішення питань.

Описаний адміністративно-територіальний поділ Австрії на краї, повіти, містечка і села зберігався до 1918 року.

Наступним кроком у реформуванні місцевих органів влади була заміна губернських управлінь намісництвами у 1849 році. Це не проста зміна назви, оскільки відбулась організація управління на нових засадах і торкалася вона і староств. Найважливішою відмінністю між намісництвами, з одного боку, та колишніми губернськими правліннями, з іншого, було те, що усунуто існуючий до того часу колегіальний спосіб ухвалення рішень та запроваджено принцип одноособової відповідальності намісника за діяльність довіреної йому установи. Галицьке намісництво проводило свою діяльність на підставі розпорядження Міністерства внутрішніх справ від 8 жовтня 1850 року [43, с. 1741] та спільного розпорядження Міністрів внутрішніх справ, справедливості і скарбу, від 14 вересня 1852 року [44, с. 22].

Нову владу організували на таких засадах:

1) у перших інстанціях – повітах (до 1867 року) її було поєднано із судочинством (якщо ж керівник повіту не володів суддівським цензом¹, то ведення судових справ доручали його помічники, що діяв самостійно і на власну відповідальність);

2) зменшено сферу діяльності гмін й обмежено їхнє самоврядування, основний тягар адміністрування було покладено на урядові органи;

3) влада функціонувала на засадах централізації і підпорядкування аж до Міністерства внутрішніх справ;

4) політичне управління в краях доручали намісницьким управлінням під головуванням і керівництвом намісників; деякі найважливіші справи мали вирішувати на засіданнях намісницького правління, проте його рішення намісник міг призупинити й передати справу на вирішення до належного міністерства, або ж вирішити термінову справу на власний розсуд і доповісти про це відповідному міністерству.

Щодо крайових судових органів Галичини, то судами першої інстанції для малозначних кримінальних та цивільних справ були одноособові повітові суди. Станом на 1915 рік їх налічували 181 [21, с. 66]. У Галичині було два суди другої (апеляційної) інстанції (один у Львові для Східної Галичини та Буковини, а другий – у Кракові для Західної Галичини) [18, с. 52]. Касаційною інстанцією для Галичини був Верховний судовий касаційний трибунал у Відні. До 1852 року також діяло і патримоніальне² судочинство.

Великою проблемою у діяльності місцевих органів влади до середини XIX століття було призначення чиновників з-за меж Галичини. А тому вони рідко були обізнані про стан справ у Галичині і зазвичай не володіли жодною з місцевих мов (українською чи польською). Польський історик, ректор Львівського університету, професор Л. Фінкель у своїй праці «Історія Австро-Угорської монархії» зазначав,

¹ Для отримання суддівського цензу службовцеві треба було здобути юридичну освіту, скласти певні іспити (теоретичні та практичні) і пройти стажування при суді.

² Йдеться про суд пана над своїми підданими.

що на посади галицьких урядовців з австрійських і чеських земель висилали чисельні загони німців [26, с. 31]. Наприкінці XVIII століття у Галичині налічували близько 3 тис. службовців, однак тільки 250 з них були місцевого походження. З 18-ти циркулярних старост 1783 року був тільки один українець і один поляк, з 62-х циркулярних комісарів – 10 (або 16 %) поляків (українця не було жодного), усі інші за походженням були німцями, чехами та італійцями [11, с. 236]. Починаючи з 70-х років XIX століття спостерігається тенденція призначати на посади в місцевих органах влади, головно, представників польської національності, що спричинило загострення національних суперечностей у Галичині, де поляків і українців проживало приблизно порівну.

Наступним негативним чинником, що впливав на діяльність місцевих органів влади було те, що чиновники у Галичині мали заробітну платню нижчу, ніж чиновники на аналогічних посадах в інших краях Австрії. Дослідник економіки Галичини Л. Літинський у своїй праці «Економічне відродження Галичини» (1902) писав, що становище урядовців краю було «...сумним, а порівняно з іншими коронними краями монархії набагато гіршим» [37, с. 27]. Це призвело до хабарництва у їхньому середовищі. Польські аристократи охоче платили за вирішення справ на їхню користь. Траплялися випадки, коли можна було домовитися про переховування чи навіть знищення документів [6, с. 331]. В українській науковій літературі і сьогодні побутує думка, що чиновниками у Галичині ставали «зазвичай, невдахи або авантюристи», які «... не змогли зробити кар'єру у себе на батьківщині».

На виконання жовтневого диплому 1860 року [25, с. 1] для кожного коронного краю було видано окремий статут і виборчу ординацію¹. Свій крайовий статут Галичина отримала 26 лютого 1861 року [36, с. 120–150]. Відповідно до цього статуту було створено Галицький крайовий сейм, який своєю компетенцією та порядком формування найбільше відповідає сучасному уявленню про орган місцевого самоврядування, хоча у часи своєї діяльності намагався презентувати себе, головно, як представницький орган влади. Він проіснував формально до 1918 року, та по суті його остання сесія відбулася напередодні Першої світової війни 1914 року [10, с. 90]. На сесії крайовий сейм збирав імператор шляхом видання відповідного акту. Постанови сейму набували чинності лише у випадку їхньої контрасигнації відповідним міністром та санкціонування імператором.

Галицький крайовий сейм складався з вірилістів² та обраних по чотирьох куріях (великої власності, торгової палати, міської та сільської громад) послів [45, с. 212–220]. Виборчим правом було наділено тільки 9–10 % населення, а власне голосування не було таємним. Крайовий виділ (виконавчий і представницький орган сейму) не мав власного адміністративного апарату, а це суттєво звужувало адміністративні можливості сейму [5, с. 281]. Повноваження виділу зводилися до управління майном, яке перебувало у віданні сейму, та керівництва установами, що утримували на кошти сейму.

Бюджетні права Галицького сейму, що перебував у повній фінансовій залежності від Віденського парламенту, були мізерні і зводилися до можливості збільшувати прямі державні податки [14, с. 72].

¹ Ординація – зведення юридичних правил і положень.

² Вірилістами називали тих членів сейму, що засідали у ньому на час обіймання ними певних посад. Право бути вірилістами давала посада ректора університету та у деяких випадках духовне звання єпископа чи архієпископа. У крайовому сеймі Галичини їх було порівняно небагато, і їхня кількість коливалась у межах п'ятнадцяти осіб від загальної кількості членів сейму 150, а згодом – 161-ї особи.

Гміна (громада), як орган політичної організації населення певної місцевості, утворений з метою виконання певних публічних справ у цій місцевості, виник після революції 1848–1849 років. За законами від 3 і 17 березня 1849 року гміни могли набувати права власності на землю [18, с. 44]. Їм не надали жодних законодавчих повноважень і усю їхню діяльність регламентували існуючими законами. Детальніше діяльність гмін було врегульовано законом від 5 березня 1862 року та змінами до нього упродовж наступних років. Відповідно до закону, разом із крайовими органами автономії та самоврядування (Сеймом та Крайовим віділом¹) створювали аналогічні органи самоврядування [34, с. 7]. Гміни працювали на двох рівнях: вищий – на рівні повіту (повітова гміна²) та нижчий – на рівні міста, села (міська чи сільська гміна) [30, с. 14–15].

До власних повноважень гміни належали усі справи, які стосувалися інтересів гміни і які вирішували власним коштом гміни. Їх у неї насправді було небагато. Її бюджет формувався за рахунок додаткового примусового обкладання податками членів громади та податків від діяльності деяких підприємств. Водночас на гміну покладали обов'язок забезпечувати правопорядок; вона наглядала за парками, кладовищами, притулками та іншими подібними закладами. Крім того, гміна виконувала делеговані повноваження, найважливішими серед яких було сприяння виконанню законів про обов'язковий перепис населення, про військову службу, шкільного закону, положення про промисли, про подушний податок тощо. У цій сфері вона діяла як допоміжний орган для староств [45, с. 89].

Органи влади гміни обирали по трьох куріях з нерівним представництвом. Для виборців було передбачено високий майновий ценз. Місцевих поміщиків вважали обраними до складу гмін автоматично [12, с. 92]. Найбільшою відмінністю між повітовими та міськими чи сільськими гмінами було те, що виконавчий орган повіту – повітовий віділ (комітет) був колегіальним органом, а не одноособовим [34, с. 7]. Керівником сільської гміни був вїт з своїми помічниками.

Надалі міське самоврядування в Галичині регламентувалося двома законами про міське самоврядування 1889 та 1896 років. Перший поширювався на 30 найбільших міст Галичини [45, с. 81], за винятком Львова і Кракова, які мали власні статuti³. Другий закон поширював дію положень про міське самоврядування ще на 131 місто Галичини [18, с. 48].

Первинним територіальними осередками управління Галичини на рівні з гмінами були домінії. Польська шляхта попри те, що втратила право видавати закони, зберегла свої майнові й соціальні привілеї. Кількість доміній станом на 1908 рік становила 5 523, а гмін – 5 948 [31, с. 4]. Площа поміщицького землеволодіння в Галичині 1852–1866 років становила близько 42 % площі краю [17, с. XV].

Пересічна домінія складалася з кількох сіл, що належали одному власникові, який мав на своїй території право адміністрування, поєднуючи державну владу й владу пана над залежними селянами. Землевласники віддавали частину землі селянам у користування в обмін на виконання ними панщини та інших послуг у фільварку [5, с. 281]. Панські мастки (домінії) були вилучені з-під дії законів, які

¹ Крайовий сейм – це крайовий орган самоврядування з деякими законодавчими повноваженнями, які давали змогу називати його крайовим парламентом. Крайовий віділ – виконавчий орган крайового сейму.

² Повітові органи самоврядування були створені відповідно до закону від 12 серпня 1866 року [27, с. 17].

³ Львів і Краків отримали свої статuti 1870 року та 1901 року, відповідно.

регламентували гмінне самоврядування, і прямо підпорядковувалися циркулам, а згодом – староствам [41, с. 29].

Землевласник виконував адміністративні функції самостійно чи за допомогою своїх чиновників – юстиціара в судівництві та мандатора в адміністративній сфері (1856 року цю посаду було ліквідовано). Мандатори підпорядковувалися циркулу, а згодом – староству, однак їхню роботу оплачували домінії. У такий спосіб було встановлено їхню пряму залежність від поміщиків [15, с. 139]. Влада мандаторів у Галичині мала загальний характер: вони збирали податки, встановлювали різні повинності, доставляли до збірних пунктів рекрутів, стежили за місцевими дорогами, контролювали правильність ведення торгівлі тощо. Влада мандатора над жителями села, по суті, нічим не обмежувалася. Скарги на їхні дії ніколи не давали бажаних результатів, а, навпаки, погіршували становище селян [11, с. 237]. У домініях теж існувало обмежене самоврядування, на чолі якого був вїйт (його призначав поміщик з-поміж кількох представлених громадою кандидатур) та 2–12 присяжних, яких обирало населення домінії [38, с. 203].

Реорганізація місцевого управління, проведена у середині XIX століття, майже не стосувалася правового статусу поміщицьких земель. Усе, що відбувалося на цих землях, залишилося поза впливом місцевої громади, хоча поміщики і втратили деякі зі своїх повноважень. Такий стан у Галичині закріпили розпорядженням намісника від 10 травня 1857 року. На законодавчому рівні це питання вирішили лише 1866 року, однак у такий спосіб, що існуючий статус земель поміщиків зберігатиметься незмінним [17, с. XII]. Лише 1914 року було внесено зміни до крайового статуту Галичини і домінії долучено до решти гмін [34, с. 23].

Варто згадати, що 22 травня 1911 року імператор розпорядився створити спеціальну комісію для проведення адміністративної реформи [24, с. 3]. Метою діяльності комісії було реформування управління освітою та фінансами, взаємодії центральних органів влади та місцевої адміністрації, а також реформування усієї адміністрації, за винятком управління закордонними справами, судочинства та справ, пов'язаних з управлінням залізницею. Однак у зв'язку з початком Першої світової війни, комісія не завершила свою роботу і жодних реформ у сфері місцевого управління проведено не було.

Підсумовуючи варто зазначити, що організація місцевої влади у Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини упродовж 1772–1918 років не була сталою, а змінювалася відповідно до потреб часу. Спостерігалася чітка тенденція до бюрократизації органів місцевої влади. Проаналізовані напрями розвитку і реформування інститутів місцевої влади допомогли виявити недоліки і проблеми у формуванні персонального складу зазначених органів влади. Крім того, на практиці у XIX – на початку XX століть у Галичині спостерігалися численні проблеми в організації місцевого управління – насамперед фінансова залежність органів самоврядування від центру, постійне втручання у їхню діяльність всесильних керівників краю (губернаторів чи намісників) або керівників повітів (старост) тощо. Однак, попри очевидні проблеми у формуванні австрійської бюрократичної системи при переході від абсолютної монархії до монархії конституційного типу, вдалося створити достатньо дієву модель місцевого самоврядування, яка ґрунтувалася на принципах виборності та поєднання інтересів держави і місцевої громади, частково вдалося реалізувати принципи колегіальності, однак недосяжним виявилось організувати діяльність на засадах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності.

Список використаних джерел

1. Аркуша О. Губернатори Галичини (1772–1849) // *Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura. – Tom VII Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa pod red. Kazimierza Karolczaka i Łukasza T. Sroki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010. С. 226–264.*
2. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 628 с.
3. Галицьке намісництво (1772–1921). Архівно-бібліографічний фондний покажчик / [укладачі: У. Я. Єдлінська, О. Я. Мацюк]. Київ: Поліграф. д-ця Ін-ту історії України АН УРСР, 1990. 212 с. (Науково-довідкові видання з історії України).
4. Єрмолаєв В. Про компетенцію представницьких органів місцевого самоврядування доби Лнтовсько-Руської держави і Речі Посполитої // *Вісник Академії правових наук України. 2003. № 1. 70–79 ст. С. 72.*
5. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с. + 8 кол. мап.
6. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / [О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородин та ін.; відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол. та ін.); Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2009. Т. 1. 544 с.
7. Кобилецький М. М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження: монографія. Львів: ПАІС, 2008. 406 с.
8. Кондратюк О. В., Лепісевич П. М. Галичина в XIX ст.: соціально-економічне, правове та внутрішньополітичне становище. Львів: Априорі, 2004. 60 с.
9. Краткія свѣдѣнія о государственномъ устройствѣ и управленіи Австро-Венгрии и земель Австрійской короны / Ставка Верховнаго Главнокомандующаго, 1914. 70 с.
10. Кульчицький В., Присташ Л. Галицьке намісництво: структура і діяльність // *Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2003. С. 90–94. № 38.*
11. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Ін Юре, 2007. 624 с.
12. Кульчицький В., Бойко І., Лісна І. Організація самоуправління в Галичині за часів австрійського панування // *Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2001. № 36. С. 90–93.*
13. Кульчицький В. С. Політичний апарат колоніального управління Східною Галичиною (в другій половині XIX – на початку XX ст.): дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 1969. 1121 с.
14. Мікула Т. Компетенція та діяльність галицького крайового сейму // *Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2001. № 36. С. 71–75.*
15. Нариси історії державної служби в Україні / [О. Г. Аркуша, Є. І. Бородин, С. В. Віднянський та ін.; С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.]; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2009. 536 с.
16. Настасяк І. Ю. Роль губернського правління у зміцненні державного ладу в Галичині // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали X регіональної науково-практичної конференції. 5–6 лютого 2004 р. Львів: Юридичний факультет Львівського університету імені Івана Франка, 2004. С. 115–117.*
17. Областное, административное и общинное устройство Галиции по австрійскому законодательству. Петроградъ: Государственная типографія, 1915. XXXIII + 185 с.

18. Хейфницъ Ю. Я. Галиція. Политическое, административное и судебное устройство. Петроградъ: Сенатская типографія, 1915. 63 с.
19. ЦДІАЛ України. Ф. 180. Оп. 1. Сп. 1147. С. 1–64.
20. ЦДІАЛ України. Ф. 180. Оп. 4. Сп. 5205. Ст. 125.
21. Ястребовъ Н. В. Галиція накануне Великой Войны 1914 года. Съ картой Галиціи, Буковины съ Угорской Русью. Петроградъ: Типографія А. Э. Коллинсъ, 1915. 148 с.
22. Balzer O. Historia ustroju Austrii w zarysie. [Wydanie drugie, poprawione i skrócone]. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. 498 s.
23. Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M. Historia ustroju i prawa polskiego. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, 2005. 668 s.
24. Driault E., Monod G. Dzieje polityczne i społeczne XIX wieku / [Tłumaczyła Dr. J. Jastrzębska]. Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1918. 568 s.
25. Duplom cesarski z 20 października 1860, Nr 226 D. U. P. urządzający wewnętrzne stosunki Monarchii // Schlichting A. Ustawy zasadnicze cesarstwa austriackiego. Kraków: Drukarnia J. Fischera, 1885. S. 1.
26. Finkel L., Głabiński S. Historia monarchii Austrjacko-Węgierskiej oraz wiadomości polityczne i społeczne. Lwów: Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych, 1915. S. 90 + 84.
27. Gintl H. E. Wykaz udziału Galicyi i wielkiego księstwa Krakowskiego na powszechnej wystawie 1873 w Wiedniu. Wiedeń: Członkami c. k. nadwornej drukarni L. K. Zamarskiego, 1873. 104 s.
28. Głabiński S. Ludność polska w Galicyi wschodniej / Referat prof. dra. Stanisława Głabińskiego wygłoszony na Wiecu narodowym we Lwowie dnia 1. czerwca 1903 r. [Odbitka z Pamiętnika Wieku narodowego]. Lwów: Z drukarni Zygmynta Hałacińskiego, 1903. 86 s.
29. Głabiński S. Położenie rusinów w Galicyi. Przemówienie Dra Stanisława Głabińskiego Prezesa Koła Polskiego w Izbie posłów 20 maja 1908 przy rozprawach nad wnioskiem nagłym Klubu ukraińskiego w sprawie «Systemu Administracyi w Galicyi». Lwów: Słowo Polskie, 1908. 24 s.
30. Głabiński S. Statystyka monarchii Austrjacko-Węgierskiej / Napisali Dr Ludwik Finkel i Dr Stanisław Głabiński. – Lwów : Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych, 1897. – 79 s.
31. Głabiński S. Stosunki społeczne i ekonomiczne w Galicyi. Lwów: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1908. 41 s.
32. Historia najnowsza (wiek XIX i XX) / [pod red. H. Mościckiego, J. Cynarskiego]. Warszawa: Kultura i Wiedza, 1933. T. I. Rewolucja francuska, wojny napoleońskie, święte przymierze. 678 s.
33. Kasperek F. Podręcznik prawa politycznego. Kraków: Nakładem Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, 1894. Tom II. Część I. 232 s.
34. Kumaniecki K. W. Ustrój władz samorządowych na ziemiach Polski w zarysie. Warszawa; Kraków: J. Czerniecki, 1921. 80 s.
35. Kutrzeba S. Historia ustroju Polski w zarysie. Warszawa; Lwów: Gebethner i Wolff, 1920. Tom IV. Po rozbiorach. (Część II). 286 s.
36. Landes-Ordnung für das Königreiche Galicien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau // Sammlung der auf die Konstitution des Österreichischen Staates und des Königreichs Galizien und Lodomerien dann des Grossherzogtllums Krakau bezug Nehmenden Dokumenten. Lwów: Z drukarni Zakł. narod. im. Ossolińskich, 1868. S. 121–150.
37. Lityński L. Odrodzenie ekonomiczne Galicyi. Lwów: Słowo Polskie, 1902. 116 s.
38. Maciejewski T. Historia ustroju i prawa sądowego Polski. [3. Wydanie rozszerzone i zmienione]. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2008. 469 s.
39. Obwieszczenie krajowej Komisji organizacyjnej z dnia 16. Maja 1854., tyjące się politycznej sądowej organizacyi Królestw Galicyi i Lodomeryi, Wielkiego Księstwa Krakowskiego, tudzież Księstw Oświęcimskiego i Zatorskiego // Dziennik rządowy dla kraju

- koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem i Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1854. Oddział II. Tom I obejmujący Części I. do IX włącznie. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej, 1856. S. 37.
40. Pilat T. Tablice tatystyczne o stosunkach gminnych w Galicyi / Opracował Tadeusz Pilat. Lwów: Drukarnia Kornela Pillera, 1877. 33 s.
  41. Pismo z Najwyższego kabinetu Najjaśniejszego Pana J. C. Mości, z dnia 31 Grudnia 1851, do prezydenta Ministrow // Powszechny Dziennik praw krajowych i rządowych dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem i Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1852. Szczę I. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej, 1855. S. 29.
  42. Próchnicki Z. Konstytucya Austryacka. Z powszechnych wykładów uniwersyteckich urządzających staraniem Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów: Drukarnia Ludowa we Lwowie, 1902. 181 s. [Biblioteka masierzy polskiej].
  43. Rozporządzenie ministerstwa spraw wewnętrznych dnia 8. Października 1850, którem się obwieszcza usankcyonowana przez Najjaśniejszego Pana, J. C. Mość, organizacya politycznej administracyi królestw Galicyi i Lodomeryi, wraz z księstwami Oświęcima i Zatora i z Wielkiem księstwem Krakowa // Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego. Rok 1850. Kwartał czwarty, obejmujący szczęści CXXVIII–CLXV od N-ru 366–497. Wiedeń: Z ces. król. drukarni nadwornej i rządowej, 1850. 1626–2126 s.
  44. Rozporządzenie Ministrow Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu z dnia 19. Stycznia 1853. Mocą którego podaje się do wiadomości najwyższe postanowienia tyczące się urzędzenia tudzież działania urzędowego urzędów powiatowych, władz obwodowych i rządów namiestnikowych, tycząct się dalej urzędzenia sądów i szematu usystemizowanych plac i klas dyetalnych, równie jak przeprowadzenia organizacyi w krajach koronnych Austrii Niższej i Wyższej, w Czechach, Morawii, Sziąsku, Galicyi i Lodomeryi z Krakowem, w Bukowinie, Solnogradzie, Tyrolu z Foralbergiem, w Styryi, Karyntyi, Krainie, Gorycyi, Gradysce i Istrii z Tryestem, w Dalmacyi, Kroacyi i Slawonii, Siedmiogrodzie, w Województwie Serbskiem wraz z Banatem // Dziennik rządowy dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem i Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1853. Oddział I. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej, 1855. S. 22.
  45. Ustawa z dnia 13. Marca 1889, zaprowadzająca ustawę gminną dla miast: Biała, Bochnia, Brody, Brzeżany, Buczacz, Drohobycz, Gorlice, Gródek pod Lwowem, Jarosław, Kołomyja, Krosno, Nowy Sącz, Podgórze, Przemyśl, Rzeszów, Sambor, Sanok, Śniatyn, Sokal, Stanisławów, Stryj, Tarnopol, Tarnów, Trembowla, Wadowice, Wieliczka, Złoczów, Żółkiew // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1889. Wydany i rozesłany dnia 10. Kwietnia 1889. Część VII. Lwów: Z drukarni Wł. Łozińskiego, 1889. S. 89.
  46. Winiański B. Ustrój polityczny ziem Polskich w XIX wieku. Poznań: Fiszer i Majewski, 1923. 286 s.

References

1. Arkusha, O. *Gubernatory Galy`chy`ny` (1772–1849)*. (2010). Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura. Tom VII Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa pod red. Kazimierza Karolczaka i Łukasza T. Sroki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. (in Ukrainian)
2. Bojko, I. J. (2009). *Organy` vlady` i pravo v Galy`chy`ni u skladi Pol`s`kogo Korolivstva (1349–1569 rr.)*. L`viv: Vy`davny`chy`j centr LNU imeni Ivana Franka. (in Ukrainian)
3. Yedlins`ka, U. Ya., Matsyuk, O. Ya. (Eds.). (1990). *Halyts`ke namisnystvo (1772–1921)*. *Arkhivno-bibliografichnyy fondovyy pokazhchyk*. Ky`yiv. Polihraf. d-tsyia In-tu istoriyi Ukrayiny AN URSS. (in Ukrainian)

4. Yermolayev, V. (2003). Pro kompetentsiyu predstavnyts'kykh orhaniv mistsevoho samovryaduvannya doby Lntovs'ko-Rus'koyi derzhavy i Rechi Pospolytoy. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. 1*, 70–79. (in Ukrainian)
5. Zashkil'nyak, L. O. (2002). Istoriya Pol'shchi: Vid naydavnishykh chasiv do nashykh dnev. L'viv : L'vivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Franka. (in Ukrainian)
6. Arkusha, O. H., & Boyko, O. V. (Eds.). (2009). *Istoriya derzhavnoyi sluzhby v Ukrainy. (Vols. 1)*. Kyiv: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)
7. Kobylets'kyy, M. (2008). *Magdeburz'ke pravo v Ukraini (XIV – persha polovyna XIX st.): istoriko-pravove doslidzhennya*. L'viv: PAIS. (in Ukrainian)
8. Kondratyuk, O. V., Lepisevych, P. M. (2004). *Halychyna v XIX st.: sotsial'no-ekonomichne, pravove ta vnutrishn'opolitychne stanovyshche*. L'viv: Apriori. (in Ukrainian)
9. *Kratkiya sv'd'niya o gosudarstvennom' ustroystv' i upravlenii Avstro-Vengrii i zemel Avstriyskoy koronyi / Stavka Verhovnago Glavnokomanduyuschago, (1914)*. (in Russian)
10. Kul'chyts'kyy, V. S., Prystash, L. T. (2003). Halyts'ke namisnytstvo: struktura i diyal'nist'. *Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Seriya jurydychna*, 38, 70–79. (in Ukrainian)
11. Kul'chyts'kyy, V. S., Tyshchuk, B. Y. (2007). *Istoriya derzhavy i prava Ukrainy*. Kyiv : In Yure. (in Ukrainian)
12. Kul'chyts'kyy, V. S., Boyko, I., Lisna, I. (2001). Orhanizatsiya samoupravlinnya v Halychyni za chasiv avstriys'koho panuvannya. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya jurydychna*, 36, 90–93. (in Ukrainian)
13. Kul'chyts'kyy, V. (1969). *Politychnyy aparat kolonial'noho upravlinnya Skhidnoyu Halychynoyu (v druhiy polovyni XIX – na pochatku XX st.)*. L'vivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Franka, L'viv. (in Ukrainian)
14. Mikula, T. (2001). Kompetentsiya ta diyal'nist' halyts'koho krayovoho seymu. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya jurydychna*, 36, 71–75. (in Ukrainian)
15. Arkusha, O. H., & Borodin, Ye. I. (Eds.). *Narysy istoriyi derzhavnoyi sluzhby v Ukraini*. Kyiv : Nika-Tsentr. (in Ukrainian)
16. Nastasyak, I. (2004). *Rol' huberns'koho pravlinnya u zmitsnenni derzhavnoho ladu v Halychyni: Problemy derzhavotvorenniya i zakhystu prav lyudyny v Ukraini: materialy X rehional'noyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. 5–6 lyutoho 2004 r.* L'viv: Yurydychnyy fakul'tet L'vivs'koho universytetu imeni Ivana Franka. (in Ukrainian)
17. *Oblastnoe, administrativnoe i obschinnoe ustroystvo Galitsii po avstriyskomu zakonodatelstvu. (1915)*. Petrograd': Gosudarstvennaya tipografiya, (in Russian)
18. Heyfnits', Yu. Ya. (1915). *Galitsiya. Politicheskoe, administrativnoe i sudebnoe*. Petrograd' : Senatskaya tipografiya. (in Russian)
19. TsDIAL Ukrainy. F. 180. Op. 1. Sp. 1147. S. 1–64. (in Ukrainian)
20. TsDIAL Ukrainy. F. 180. Op. 4. Sp. 5205. S. 125. (in Ukrainian)
21. Yastrebov', N. V. (1915). *Galitsiya nakanun' Velikoy Voynyi 1914 goda. S' kartoy Galitsii, Bukoviny i s' Ugorskoy Rusyu*. Petrograd': Tipografiya A. E. Kollins'. (in Russian)
22. Balzer, O. (1908). *Historiya ustroju Austrii w zarysie*. [Wydanie drugie, poprawione i skrócone]. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego. (in Polich)
23. Bardach, J. (2005). *Historia ustroju i prawa polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis. (in Polich)
24. Driault, E. (1918). *Dzieje polityczne i społeczne XIX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta. (in Polich)
25. *Duplom cesarski z 20 października 1860, Nr 226 D. U. P. urządzający wewnętrzne stosunki Monarchii. (1885)*. Schlichting, A. *Ustawy zasadnicze cesarstwa austriackiego*. Kraków: Drukarnia J.Fischera. (in Polich)
26. Finkel, L. (1915). *Historia monarchii Austrjacko-Węgierskiej oraz wiadomości polityczne i społeczne*. Lwów: Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych. (in Polich)

27. Gintl, H. E. (1873). *Wykaz udziału Galicyi i wielkiego księstwa Krakowskiego na powszechnej wystawie 1873 w Wiedniu*. Wiedeń: Członkami c. k. nadwornej drukarni L. K. Zamarskiego. (in Polish)
28. Głabiński, S. (1903). *Ludność polska w Galicyi wschodniej / Referat prof. dra. Stanisława Głabińskiego wygłoszony na Wiecu narodowym we Lwowie dnia 1. czerwca 1903 r.* Lwów: Z drukarni Zygmynta Hałacińskiego. (in Polish)
29. Głabiński, S. (1908). *Polożenie rusinów w Galicyi. Przemówienie Dra Stanisława Głabińskiego Prezesa Koła Polskiego w Izbie posłów 20 maja 1908 przy rozprawach nad wnioskiem nagłym Klubu ukraińskiego w sprawie «Systemu Administracyi w Galicyi»*. Lwów: Słowo Polskie. (in Polish)
30. Głabiński, S., Finkel L. (1897). *Statystyka monarchii Austryacko-Węgierskiej*. Lwów: Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych. (in Polish)
31. Głabiński, S. (1908). *Stosunki społeczne i ekonomiczne w Galicyi*. Lwów: Druk W. L. Anczyca i Spółki. (in Polish)
32. Mościcki, H. & Cynarski, J. (Eds.). (1933). *Historja najnowsza (wiek XIX i XX)*. (Vols. 1). Rewolucja francuska, wojny napoleońskie, święte przymierze. Warszawa: Kultura i Wiedza. (in Polish)
33. Kasperek, F. (1894). *Podręcznik prawa politycznego*. (Vols. 2. Section 1). Kraków: Nakładem Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej. (in Polish)
34. Kumaniecki, K. W. (1921). *Ustrój władz samorządowych na ziemiach Polski w zarysie*. Warszawa; Kraków: J. Czerniecki, 1921. (in Polish)
35. Kutrzeba, S. (1920). *Historja ustroju Polski w zarysie*. (Vols. 4. Section 2). Warszawa, Lwów: Gebethner i Wolff. (in Polish)
36. *Sammlung der auf die Konstitution des Österreichischen Staates und des Königreichs Galizien und Lodomeren dann des Grossherzogthums Krakau bezug Nehmenden Dokumenten*. (1868). Landes-Ordnung für das Königreiche Galicien und Lodomeren sammt dem Grossherzogthume Krakau. Lwów: Z drukarni Zakł. narod. im. Ossolińskich. (in German)
37. Lityński, L. (1902). *Odrodzenie ekonomiczne Galicyi*. Lwów: Słowo Polskie. (in Polish)
38. Maciejewski, T. (2008). *Historia ustroju i prawa sądowego Polski* [3. Wydanie rozszerzone i zmienione]. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck. (in Polish)
39. *Obwieszczenie krajowej Komisji organizacyjnej z dnia 16. Maja 1854., tyżące się politycznej sądowój organizacyi Królestw Galicyi i Lodomeryi, Wielkiego Księstwa Krakowskiego, tudzież Księstw Oświęcimskiego i Zatorskiego*. (1856). Dziennik rządowy dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskim i Zatorskiem i Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1854. Oddział II. Tom I obejmujący Części I. do IX włącznie. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej. (in Polish)
40. Pilat, T. (1877). *Tablice tatystyczne o stosunkach gminnych w Galicyi*. Lwów: Drukarnia Kornela Pillera. (in Polish)
41. *Pismo z Najwyższego kabinetu Najjaśniejszego Pana J. C. Mości, z dnia 31 Grudnia 1851, do prezydenta Ministrow*. (1855). Powszechny Dziennik praw krajowych i rządowych dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskim i Zatorskiem i Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Rok 1852. Szczę I. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej. (in Polish)
42. Próchnicki, Z. (1902). *Konstytucya Ausryacka. Z powszechnych wykładów uniwersyteckich urządzaych staraniem Uniwersytetu Lwówskiego*. Lwów: Drukarnia Ludowa we Lwowie. (in Polish)
43. *Rozporządzenie ministerstwa spraw wewnętrznych dnia 8. Października 1850, którem się obwieszcza usankcyonowana przez Najjaśniejszego Pana, J. C. Mość, organizacya politycznej administracyi królestw Galicyi i Lodomeryi, wraz z księstwami Oświęcima i*

- Zatora i z Wielkim księstwem Krakowa.* (1850). Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego. Rok 1850. Kwartał czwarty, obejmujący szęści CXXXVIII–CLXV od N–ru 366–497. Wiedeń: Z ces. król. drukarni nadwornej i rządowej. (in Polich)
44. *Rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu z dnia 19. Stycznia 1853. Mocą którego podaje się do wiadomości najwyższe postanowienia dotyczące się urzędzenia tudzież działania urzędowego urzędów powiatowych, władz obwodowych i rządów namiestnikowych, tycząct się dalej urzędzenia sądów i szematu usystemizowanych plac i klas dyetalnych, równie jak przeprowadzenia organizacyi w krajach koronnych Austrii Niższej i Wyższej, w Czechach, Morawii, Sziąsku, Galicyi i Lodomeryi z Krakowem, w Bukowinie, Solnogradzie, Tyrolu z Foralbergiem, w Styryi, Karyntyi, Krainie, Gorycyi, Gradysce i Istrii z Tryestem, w Dalmacyi, Kroacyi i Sławonii, Siedmiogrodzie, w Województwie Serbskiem wraz z Banatem.* (1855). Dziennik rządowy dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcimskiem i Zatorskiem i Wielkim Księstwem Krakowskiem. Rok 1853. Oddział I. Lwów: Z ces. król. galicyjskiej drukarni rządowej. (in Polich)
45. *Ustawa z dnia 13. Marca 1889, zaprowadzająca ustawę gminną dla miast: Biata, Bochnia, Brody, Brzeżany, Buczacz, Drohobycz, Gorlice, Gródek pod Lwówem, Jarosław, Kołomyja, Krosno, Nowy Sącz, Podgórze, Przemyśl, Rzeszów, Sambor, Sanok, Śniatyn, Sokal, Stanisławów, Stryj, Tarnopol, Tarnów, Trembowla, Wadowice, Wieliczka, Złoczów, Żółkiew.* (1889). Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. Rock 1889. Wydany i rozesłany dnia 10. Kwietnia 1889. Część VII. Lwów: Z drukarni Wł. Łozińskiego. (in Polich)
46. Winiarski, B. (1923). *Ustrój polityczny ziem Polskich w XIX wieku.* Poznań: Fiszer i Majewski. (in Polich)

Стаття: надійшла до редакції 01.03.2017
прийнята до друку 22.03.2017

ESTABLISHING OF GOVERNMENT AGENCIES AND MUNICIPALITIES IN GALICIA IN 1772–1918

Kh. Moriak-Protopopova

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: khrystyna.moryak-protopopova@lnu.edu.ua*

The review of government agencies and municipalities development in the territory of crown land Galicia and Lodomeria being a part of Austria and Austro-Hungarian in 1772–1918 is presented in the article. Special attention is to research of the Acts with normative-legal status, which regulate the activity of government agencies and municipalities.

It is determined, that in Galicia in 1772–1918 the organization of local government had evolutionary development from the medieval forms to the model, which spread in Europe in XX centuries. Namely from the government organization based the estates division of society, where authority is concentrated in the hands of privileged strata and officer competence was less important than the place in the social hierarchy to the completing local authority with the professional staff, having correspond education. We investigated the evolution of dualism the power system in such places as: governorates (vicegerencies) and powiats, that acted as local authorities and powiats and local (rural) gminas, which were the government agencies and municipalities and had both own and delegated authorities. Of course, in practice in XIX – at the beginning XX centuries in Galicia there were observed the numeral problems in the

organization of local government. First of all there are the financial dependent on the government agencies from the center, the continual intervention in their activities by the powerful district leaders (governors or vicegerents) or the leaders of powiats (chiefs) etc.

So, in the second part of XIX centuries the government of Galicia accomplished the Galicia vicegerency headed by appointive Austrian imperator vicegerent, who was responsible for the state of affairs in the district. At the level of powiats, the authorities were represented by the stewards of powiats, subordinate and beholden to the governor. Additional to this, in the powiats there were being chosen gminas. There are the government agencies and municipalities of powiat. At the lowest level in the towns and villages, the authority didn't create its government, and to perform own activities it used rural and village gminas (government agencies and municipalities of town or village), delegated them the part of its authorities. Except this in the places the domesnia (aristocratic) authorities, who concerning competence were compared to the rural or town gminas, however, they were in financial and organization dependence upon local landlord.

Analyzed directions of development and reforming the institutions of local authorities let to find out the faults and problems in the forming of personal composition, pointed power authorities. The conclusion is that in despite of evident problems in forming Austrian bureaucratic system in passing from absolute monarchy to the monarchy of constitutional type, it was able to create enough efficient model of local government, which based on the principles of electivity and connection of state interests and local community. Fractionally, it was able to realize the principles of collegiality, however unattainable was to organize the activity, based on the legal, organization and material-financial self-dependence.

Keywords: Austria, seim, governorate, powiat, gmina.